

VINCENT BERGER

JURISPRUDENȚA
CURȚII EUROPENE
A DREPTURILOR
OMULUI

Ediția a 6-a
în limba română

INSTITUTUL ROMÂN PENTRU DREPTURILE OMULUI

**JURISPRUDENȚA
CURȚII EUROPENE
A DREPTURILOR OMULUI**

îngrijirea ediției: **Irina Moroianu Zlătescu**
Emil Marinache
Rodica Șerbănescu

Traducere:

Avocat dr. **Ionel Olteanu**

Prefața, părțile I și II la prima ediție

Ambasador **Coriolan Atanasiu**

Introducerea, părțile III–VI, concluziile, bibliografia generală,
anexele și indexurile la primele două ediții

Cercetător științific **Irina Patrulius**

Cazurile noi, anexele și indexurile la edițiile a treia, a patra, a cincea
și a șasea

Ediția a șasea în limba română revăzută și adăugită

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BERGER, VINCENT

Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor

Omului / Vincent Berger ; trad.: Ionel Olteanu, Coriolan
Atanasiu, Irina Patrulius ; ed. îngr. de : Irina Moroianu
Zlătescu, Emil Marinache, Rodica Șerbănescu. - Ed. a 6-a,
rev. și adaug. - București: Editura I.R.D.O., 2008

Bibliogr.

Index

ISBN 978-973-9316-70-5

I. Olteanu, Ionel (trad.)

II. Atanasiu, Coriolan (trad.)

III. Patrulius, Irina (trad.)

IV. Moroianu Zlătescu, Irina (ed.)

V. Marinache, Emil (ed.)

VI. Șerbănescu, Rodica (ed.)

VII. Curtea Europeană a Drepturilor Omului (Strasbourg)

341.24:341.231.14(4)

341.645.5(4)(094.9)

341.17(4) Consiliul...

© INSTITUTUL ROMÂN PENTRU DREPTURILE OMULUI
București 1, Bd. N. Bălcescu, 21
Tel: 311.49.21; Fax: 311.49.23
E-mail: office@irdo.ro

Jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme
KTédition. Sirey, 2007

JURISPRUDENȚA CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI

Ediția a șasea
2008

Vincent BERGER

Jurisconsult al Curții Europene a Drepturilor Omului

Profesor la „Collège d'Europe”

INSTITUTUL ROMÂN PENTRU DREPTURILE OMULUI

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Publicarea în limba română, în volum, a celor mai importante și mai recente hotărâri din bogata jurisprudență a Curții Europene a Drepturilor Omului reprezintă o necesitate.

O necesitate cu atât mai puternic resimțită cu cât România este încă din 1993 membră cu drepturi depline a Consiliului Europei, a ratificat Convenția Europeană a Drepturilor Omului precum și cele 14 Protocoale adiționale. Mai mult, aceste documente regionale intră în sfera dispozițiilor art. 11 și 20 ale Constituției, conform cărora tratatele ratificate de Parlament fac parte din dreptul intern, iar drepturile și libertățile cetățenilor vor fi interpretate în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și celelalte tratate la care România este parte; în caz de neconcordanță cu legislația internă, acestea au prioritate, cu excepția cazului în care Constituția sau legile interne conțin dispoziții mai favorabile.

În consecință, Convenția Europeană a Drepturilor Omului a dobândit aplicabilitate directă în dreptul intern, iar cunoașterea jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului devine o obligație în primul rând pentru magistrați și avocați, dar și pentru cadrele didactice și studenții facultăților cu profil juridic, cercetători și pentru toți cei investiți cu atribuții în administrarea justiției.

Din aceste motive, Institutul Român pentru Drepturile Omului, instituție națională cu atribuții de cercetare, informare, formare și consultanță, a publicat, până acum, cinci ediții din „Jurisprudență Curții Europene a Drepturilor Omului”, lucrare de excepțională valoare științifică a profesorului Vincent Berger, deschizând pentru publicul românesc accesul la principalele hotărâri ale Curții și oferind, prin trimiterile sale bibliografice atașate fiecărui caz, noi și largi posibilități de documentare și cercetare.

Interesul cu care au fost primite volumele, primele apărute în România pe această importantă temă, de către cei cărora le-au fost destinate a confirmat pe deplin așteptările noastre.

De aceea, o dată cu epuizarea tirajului celei de a cincea ediții, am trecut la pregătirea acestei noi ediții, a șasea, revizuită și îmbogățită cu cazuri recente, dintre cele mai semnificative pentru interpretarea dată de Curte prevederilor Convenției Europene a Drepturilor Omului.

Lucrarea, în forma ei actuală, reflectă și noua etapă în care a intrat activitatea importante instituții europene care este Curtea drepturilor omului de la Strasbourg odată cu punerea în aplicare în noiembrie 1998 a Protocolului nr. 11 privind instituirea unei Curți unice permanente, în locul vechiului mecanism.

Exprimăm, încă o dată, domnului Vincent Berger întreaga noastră grațitudine pentru a fi acceptat să cedeze drepturile de publicare asupra versiunii românești a lucrării sale, acordând în acest mod sprijinul său pentru cunoașterea și promovarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. În același timp, exprimăm mulțumirile noastre traducătorilor, precum și tuturor celor care au contribuit la apariția acestei noi ediții a Jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului.

Prof. univ. dr. Irina Moroianu Zlătescu

Membru asociat al
Academiei Internaționale
de Drept Comparat

Mamei mele, Élisabeth

PREFAȚA

de Vincent BERGER

Prima ediție în limba română (1997)

Semnând Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale la 7 octombrie 1993, chiar în ziua aderării sale la Consiliul Europei, România a întors pagina totalitarismului și și-a făcut intrarea în clubul democrațiilor europene. Ratificând respectiva Convenție la 20 iunie 1994, România a recunoscut oricărei persoane aparținând jurisdicției sale drepturile și libertățile definite în acest instrument și, acceptând în același timp dreptul la recurs individual la Comisia Europeană a Drepturilor Omului, ea a subscris la un sistem internațional și chiar supranațional de control. Ea a acceptat, astfel, obligațiile care decurg din aceasta și „disciplina” care rezultă de aici.

Evident că este vorba, ca de altfel pentru oricare nou stat de drept, de o formidabilă sfidare lansată nu numai inerției unor instituții și ponderii pe care o au tradițiile, ci de asemenea curajului celor cu răspundere și bunăvoinței cetățenilor.

Cuvintele lui Talleyrand conform cărora „o Constituție bună trebuie să fie scurtă și obscură” sunt valabile, poate, de asemenea și pentru Convenție. Indiferent cum ar fi, practica sau jurisprudența organelor de la Strasbourg a precizat deja pe larg sau a clarificat cerințele acesteia.

Curtea, prima jurisdicție internațională de acest fel, este într-adevăr interpreta supremă a Convenției, care se aplică direct în numeroase țări, inclusiv România. După 38 ani de existență, ea joacă un rol important în viața juridică a 40 de state membre ale Consiliului Europei. Hotărârile sale duc, deseori, la schimbări ale legislației, ale jurisprudenței sau ale practicii, mai ales în domeniul procedurii judiciare și a libertăților publice.

Activitatea Curții a crescut în mod considerabil în ultimul timp și se desfășoară în domenii foarte diferite, mergând de la dreptul la apărare la interceptările telefonice, de la durata detenției preventive sau a unor proceduri la servituti de urbanism, de la regimul de închisoare sau disciplinar la plasarea copiilor în asistență publică, de la televiziunea transfrontalieră la internarea bolnavilor psihici, de la contenciosul securității sociale la controlul imigrației, de la prozelitism la naționalizări.

Lucrarea mea înțelege să prezinte acest drum într-un mod cursiv și în același timp fidel. În acest scop, ea adună elementele esențiale care ar trebui să permită practicienilor, studenților și celor care apar în procese să cunoască

esența hotărârilor, al căror text este deseori bun și câteodată derutant. În schimb, ea nu conține comentarii asupra temeiniciei soluțiilor adoptate, a solidității motivațiilor lor; și, cu atât mai mult, o analiză critică a evoluției care a intervenit. Tot așa, se poate spune că ea nu constituie un tratat de jurisprudență. Fără nici o îndoială că nici nu se putea altfel dacă se ține cont de funcțiile pe care le am la Grefa Curții.

Redactată inițial pentru un public francofon, cartea mea a făcut, nu de mult, obiectul celei de a 5-a ediții franceze la Paris (1996). În afară de aceasta, a fost publicată în germană la Köln (o ediție în 1984), în engleză la Dublin (trei ediții, 1989, 1992 și 1995) și în lituaniană la Vilnius (un volum în 1997) și, în curând, va apărea și în maghiară și turcă.

Încă din mai 1992, pe când era viceconsul al României la Strasbourg și lucra pentru aderarea țării sale la Consiliul Europei, dl Ionel Olteanu și-a arătat interesul pentru lucrarea mea și a dorit ca și compatrioții săi să aibă acces direct la substanța principalelor hotărâri. Devenit adjunct al reprezentantului permanent al României pe lângă Consiliul Europei, el a cunoscut nemijlocit primele cereri individuale introduse împotriva României în fața Comisiei Europene a Drepturilor Omului, în calitate de membru al echipei Agentului guvernamental român în fața acesteia. În iulie 1994, el a obținut acordul și susținerea Institutului Român pentru Drepturile Omului, condus de d-na Irina Moroianu Zlătescu, apoi el însuși a asigurat o parte importantă a traducerii.

Țin să exprim, aici și acum, d-lui Ionel Olteanu și d-nei Irina Moroianu Zlătescu, precum și celor care i-au ajutat în această întreprindere, întreaga mea gratitudine pentru munca lor considerabilă, fără de care prezenta ediție nu ar fi văzut niciodată lumina zilei, și marea mea bucurie să constat că țara dumneavoastră este a doua din Europa Centrală care dispune de cartea mea în limba națională, precum și mândria mea sinceră de a contribui la instaurarea egalității tuturor europenilor în fața Convenției.

Strasbourg, 15 mai 1997

PREFAȚĂ

de Marin VOICU

Judecător la Curtea Supremă de Justiție,

Membru în Consiliul Superior al Magistraturii,

Fost judecător la Curtea Europeană a Drepturilor Omului

Prima ediție în limba română (1997)

La 4 noiembrie 1950, la Roma, reprezentanții a treisprezece guverne, între care, pentru Franța, profesorul Robert Schuman, semnează Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale, care intră în vigoare la 3.09.1953, o dată cu depunerea celui de-al doilea document de ratificare. Completată sau modificată, până în prezent, de 11 protocoale adiționale, ea reunește toate cele 40 de state membre ale Consiliului Europei.

La 18 mai 1954, Comitetul Miniștrilor al Consiliului Europei alege, pentru prima dată, membrii Comisiei Europene a Drepturilor Omului, în fața căreia, în mod obligatoriu, începe orice proces introdus în baza Convenției. Mai târziu, la 21.01.1959, Adunarea Consultativă Parlamentară a Consiliului Europei alege, la rândul său, pentru prima dată, judecătorii Curții Europene a Drepturilor Omului, chemată să examineze, după Comisie, unele din aceste cauze și să le soluționeze prin hotărâri definitive și obligatorii. Printre aceștia s-a aflat și marele René Cassin, ca vicepreședinte al Curții între 1959 și 1965 și, apoi, ca președinte, între 1965 și 1968, succedându-i, între 1976 și 1980, Pierre-Henri Teitzten, ambii marcând substanțial orientarea de început a jurisprudenței în aplicarea Convenției.

În pofida unor studii și lucrări doctrinale, Curtea a fost puțin cunoscută juriștilor din țările membre ale Consiliului Europei, fiind necunoscută în celelalte țări, inclusiv România, până în anul 1990.

O contribuție remarcabilă în acest sens o marchează volumul lui Vincent Berger „Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului” (Sirey — 1984), ajuns la a cincea ediție franceză (Paris — 1996), reeditat cu mare succes în alte țări (edițiile în limbile germană, engleză și lituaniană).

Acum, la aproape 4 ani de la intrarea României în Consiliul Europei, tipărirea în limba română a acestei importante lucrări, cuprinzând jurisprudența selectivă a Curții până în anul 1995, constituie un eveniment remarcabil, pe care îl salut cu entuziasm și încredere, omagiind, totodată,

personalitatea și marea disponibilitate a autorului pentru acest demers important în scopul facilitării accesului direct al românilor la jurisprudența Curții.

Subliniez, cu deplină satisfacție, faptul că lucrarea prietenului Vincent Berger este prima de acest fel apărută în România și în limba română, ceea ce onorează juriștii români și relevă interesul major pe care-l prezintă. Ne aflăm nu numai în prezența unui eveniment editorial în domeniul juridic, ci, mai ales, a unui semnificativ moment care, cu siguranță, va da noi dimensiuni doctrinei și jurisprudenței constituționale și judiciare.

Experiența sa doctrinară, cât și cea de practician la Curtea Europeană a Drepturilor Omului i-a permis autorului să sistematizeze și să sintetizeze cele mai reprezentative rezolvări ale acestei înalte instanțe europene, certificând temeinic rolul director al jurisprudenței sale în aplicarea Convenției de către statele membre ale Consiliului Europei, potrivit cu scopul și obiectul ei.

Renunțând la prezentări statistice din activitatea Curții, lucrarea oferă o viziune globală, dar mai ales concretă asupra jurisprudenței Curții, referitoare la fiecare din drepturile și libertățile fundamentale, consacrate de Convenție și protocoalele adiționale. Așa cum arăta Louis-Edmond Pettiti, judecător la Curte, în prefața la a doua ediție franceză (1989), notele bibliografice referitoare la fiecare hotărâre, reunite de autor, favorizează cercetarea în cadrul universitar", Convenția fiind cunoscută, adesea, prin lucrări doctrinare, dar deciziile Curții sunt puțin explorate.

Or, cel mai bun mijloc de a sensibiliza judecătorul național să aplice principiul subsidiarității care-i dă misiunea de a decide el însuși în raport cu violările Convenției este să cunoască hotărârile Curții și să le utilizeze în propria jurisprudență.

Dar, pentru juriști, studenți, cercetători și, mai ales, magistrați, deosebit de utilă este bogata bibliografie generală cuprinzând remarcabile lucrări publicate în ultimii ani (102 titluri) și articole de specialitate (584) ale unor autori prestigioși, între care unii au funcționat sau continuă să funcționeze la Comisie sau ca judecători la Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

Studiul lucrării pune în evidență marile tendințe ale jurisprudenței Curții în domenii atât de variate, ceea ce-i accentuează interesul și utilitatea din perspectiva națională.

Tendința clară spre prudență și stabilitatea jurisprudenței afirmă „caracterul subsidiar al mecanismului de control european”, conform cu economia Convenției, care nu se substituie dreptului intern, acesta rămânând principalul instrument de protecție a drepturilor și libertăților fundamentale. Se relevă deci funcția majoră a Curții de a-l completa, de a-i remedia lacunele și slăbiciunile. Drept urmare, Curtea a recunoscut în favoarea statelor o anumită „marjă de apreciere”, afirmând o moderație vizibilă în controlul modului în care jurisdicțiile naționale interpretează și aplică dreptul lor intern. Totodată, Curtea respectă anumite tradiții sau particularități juridice proprii unui stat, grup de state sau regiuni, manifestând grijă și atenție în a statua în contextul

circumstanțelor și concepțiilor timpului și subliniind preocuparea de a evita problemele lipsite de interes major ori care au fost deja tranșate.

O altă tendință a jurisprudenței Curții se exprimă în puterea pe care i-o conferă art. 19 din Convenție în fiecare din materiile reglementate de aceasta. Aici Curtea a conturat principiul interpretării stricte a posibilităților de limitare, orice limitare sau reglementare neputând să atingă substanța însăși a unui drept. Ea a afirmat constant ideea că „scopul Convenției constă în protejarea drepturilor nu teoretice sau iluzorii, ci concrete și efective”. Curtea a statuat, cu vigoare, că întotdeauna „Convenția implică un echilibru just între apărarea interesului general al comunității și respectarea drepturilor fundamentale ale omului, atribuind o valoare specială acestora din urmă”.

Apare, în context, deosebit de utilă sublinierea autorității juridice și eficacității jurisprudenței, atât în forma sa preventivă, cât și în cea corectivă.

În ultimii ani, s-a manifestat eficient tendința Curții de reglementare amiabilă, chiar în timpul procesului.

Prin valoarea lor juridică și morală, hotărârile Curții nu au ridicat probleme majore în executare, ele fiind, în numeroase cazuri, urmate chiar de măsuri generale, a căror adoptare decurgea sau nu dintr-o obligație născută din Convenție. Multe din hotărâri au provocat ori au accelerat reforme legislative, schimbări sau adaptări ale jurisprudenței naționale, cât și alte măsuri care au stimulat cadrul social intern pentru respectarea și garantarea drepturilor și libertăților fundamentale.

*

La jubileul a 40 de ani de activitate efectivă (21.01.1998) vom avea o nouă Curte, așa cum statuează Protocolul nr. 11 și, probabil, mecanisme prealabile ajutătoare, conform celor ce se vor decide la summit-ul din 10-11.10.1997 de șefii de state și de guverne, membre ale Consiliului Europei.

Sperăm că noul mecanism de control va izbuti să asigure continuitatea pozitivă a jurisprudenței Curții, o mai bună accesibilitate a mecanismului pentru individ, accelerarea procedurii și o mai mare eficacitate a hotărârilor.

Protocolul nr. 11 la Convenție, semnat de toate statele membre ale Consiliului Europei și ratificat de marea lor majoritate, instituie o Curte unică și permanentă în locul actualului mecanism prevăzut de art. 19 (Comisia și Curtea). Acest protocol va intra în vigoare la un an după ce toate statele părți la Convenție îl vor ratifica, el fiind rezultatul concret al hotărârilor luate de șefii de state și de guverne la summit-ul din 8-9.10.1993 de la Viena.

Principalele modificări aduse de reforma adoptată prin Protocolul nr. 11 sunt:

— Organele de control care funcționează în prezent pe timp limitat și anume: Comisia Europeană a Drepturilor Omului și Curtea Europeană a Drepturilor Omului își vor înceta existența. O nouă Curte Europeană a Drepturilor Omului, care va funcționa permanent, va fi instalată la Strasbourg;

— Sistemul va fi raționalizat și, mai ales, toți reclamanții vor avea acces direct la noua Curte. Cauzele care nu au nici o șansă de reușită vor fi, după filtrare, retrase din sistem într-un stadiu incipient, prin decizia unanimă a Curții, care va hotărî aceasta, în cadrul unui Comitet format din trei judecători (ele vor fi declarate inadmisibile). În marea majoritate a cazurilor, Curtea își va desfășura activitatea în Camera de 7 judecători. Numai în cazuri excepționale, funcționând ca Mare Cameră și compusă din 17 judecători, se va pronunța asupra problemelor celor mai importante. Președintele Curții, președinții Camerelor vor fi abilitați să facă parte din Marea Cameră cu scopul de a veghea la coerența și uniformizarea jurisprudenței. Judecătorul ales din partea statului parte aflat în discuție va avea, de asemenea, un loc în Cameră pentru a asigura o cât mai bună înțelegere a sistemului juridic supus examinării;

— Toate reclamațiile de încălcare a drepturilor indivizilor vor fi supuse Curții; Comitetul Miniștrilor nu va avea competența de a se pronunța asupra fondului problemei, dar își va păstra rolul său important de a controla executarea hotărârilor Curții.

— S-a hotărât că dreptul la recurs individual va fi obligatoriu și Curtea va avea competența jurisdicțională asupra tuturor cauzelor juridice interstatale.

*

Cartea ne avertizează că, până în prezent, Curtea și-a îndeplinit misiunea sa majoră, în condițiile complexe ale marilor procese democratice din Europa, oferind modele de conduită statală și individuală, ceea ce contribuie substanțial la îmbunătățirea existenței condiției umane, astfel încât dreptul oamenilor la Speranță, Bunăstare și Fericire să poată fi o realitate.

Mulțumiri domnului Vincent Berger.

Iulie 1997

PREFEȚE

la edițiile în limba franceză

de Louis-Edmond PETTITI (li¹),
fost decan al Ordinului avocaților
la Curtea de apel din Paris,
judecător la Curtea Europeană
a Drepturilor Omului

Prima ediție în limba franceză (1984)

Prin calitatea analizei și prin actualitatea sa, lucrarea scrisă de Vincent Berger răspunde unei nevoi resimțite de juriști, aceea de a avea la dispoziția lor o panoramă largă a jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului. Desigur, marile hotărâri ale Curții în perioada istorică a instituirii sale, începând de la cazul Lawless, au prilejuit studii savante în Franța și în străinătate. Însă, de doi ani, Curtea a accelerat ritmul sesiunilor sale, a fost mai frecvent sesizată de către Comisia Europeană a Drepturilor Omului și de către guverne, a putut să-și desfășoare jurisprudența și în domenii pe care încă nu le examinase. O analiză rapidă a celor mai recente decizii permite să se urmărească mai bine evoluția aprecierilor „judecătorilor de la Strasbourg” și aduce practicienilor un instrument de lucru adecvat.

Pentru a se măsura efortul jurisprudențial european trebuie să se țină seama de doi factori în această creație a unui drept internațional regional al drepturilor omului. În primul rând, și pentru cele douăzeci și unu de state membre este asigurată o viziune mai directă a instituției: Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale numără acum treizeci de ani de existență de la intrarea sa în vigoare, în 1953.

Al doilea factor privește planul francez. Convenția europeană a fost ratificată de Franța în 1974, însă abia la 2 octombrie 1981 a fost depusă de către guvernul francez declarația de acceptare a recursului individual (ari. 25). Primele plângeri franceze au fost introduse începând din octombrie 1981 și au fost examinate de Comisie în 1982 și 1983. Primele decizii au fost de inadmisibilitate formală pentru chestiuni de procedură; o a doua serie de cereri se află în examinarea membrilor Comisiei. Conținutul memoriilor și răspunsurile guvernului francez reflectă deja o abordare mai precisă a confruntării dreptului francez cu dreptul internațional al Convenției. Fără îndoială, jurisdicțiile franceze au statuat deja în numeroase cazuri asupra problemelor care unesc dreptul francez și dispozițiile Convenției. Marc André Eissen, grefier al Curții Europene a Drepturilor Omului, a repertoriat peste două sute de decizii în lucrarea sa, apărută în 1983, „La Convention européenne des droits de l'homme

dans la jurisprudence française". Însă examinarea directă a normelor franceze de către Comisie și mai târziu — eventual — de către Curte, cu prilejul unei cereri care denunța încălcări ale unui articol sau ale altuia, va avea un impact imediat. Avocații vor trebui să țină seama de aceasta în pregătirea cererilor și concluziilor lor, iar magistrații vor trebui să se refere la precedente (judiciare, n.X). Cu lucrarea lui Vincent Berger ei vor dispune de un instrument foarte accesibil pentru a explora din temelii jurisprudența Curții Europene.

Aceasta a statuat, în primii ani, îndeosebi în materie de detenție, de internare, apoi, în mod succesiv, în domeniul libertăților de educație și de exprimare; mai recent și mai des, ea a abordat problemele drepturilor și obligațiilor cu caracter civil, ale procedurilor disciplinare și normelor procesului echitabil.

Vincent Berger face un comentariu rapid și incisiv care invită la o lectură aprofundată a rapoartelor Comisiei și deciziilor Curții. Prin intermediul acestor analize și al altor studii apărute deja în marile reviste internaționale se pot vedea desprinzându-se liniile dominante ale hotărârilor. Înainte de toate, Curtea a fost chemată să-și stabilească rolul în interpretarea Convenției, pornind de la Tratatul de la Viena. Pentru a aprecia dispozițiile articolelor de bază (5 și 6) ale Convenției europene a drepturilor omului (garantarea libertății și procesului echitabil), există o contribuție reciprocă între jurisdicțiile naționale și organele de la Strasbourg. Recunoscând importanța evaluării autorităților naționale, Curtea a subliniat totuși rolul esențial al jurisdicției internaționale și necesitatea unei interpretări restrictive a limitelor libertății personale, ținând seama de importanța extraordinară a dreptului garantat, esențial pentru libertatea și demnitatea persoanei umane.

Ea a vrut să se inspire din tendințele ilustrate într-un eseu recent al colegului meu belgian de la Curte, judecătorul Ganshof van der Meersch: caracterul autonom al interpretării termenilor Convenției și Protocoalelor sale, caracterul în același timp evolutiv și teleologic al acestei interpretări; acesta scapătă cel mai înalt relief dacă se consideră că întinderea și profunzimea efectelor aplicării Convenției asupra vieții individuale și colective din rândul statelor membre ale Consiliului Europei se măsoară mai bine prin intermediul jurisprudenței Curții decât prin raționamentul teoretic. Calificarea formală dată de către jurisdicție nu are importanță hotărâtoare pentru controlul procesului echitabil; important este conținutul deciziei pe care ea o emite, în măsura în care această decizie poate avea consecințe fie asupra vieții private, fie asupra obligațiilor cu caracter civil și determinant, incidențe grave asupra vieții profesionale. La acest nivel, fie că este vorba de o comisie administrativă, fie de o comisie disciplinară care, a priori și în principiu, scapă aplicării Convenției, din momentul în care decizia dată duce la o privare de libertate sau la o încălcare a obligațiilor cu caracter civil determinând lipsirea de un drept profesional sau privat, jurisdicția poate fi supusă, în caz de încălcare potențială, examenului Comisiei și apoi al Curții.

Acestea din urmă au reamintit deseori că noțiunea de drept la un tribunal este, de asemenea, de luat în considerare. Curtea se preocupă în egală măsură de dreptul de acces la justiție, de dreptul de a primi asistență judiciară într-un recurs efectiv: cazurile Deweer, Airey, Artico sunt semnificative în acest sens.

Pornind de la cazurile particulare care îi sunt supuse. Curtea își sprijină deciziile pe un anumit număr de norme: securitate juridică, încredere legitimă, caracter efectiv, rezonabilitate, nediscriminare și, îndeosebi, proporționalitate. Ea examinează regula de drept, substanța acesteia. În vederea interpretării, ea adoptă un caracter finalist, teleologic, căci înțelege să facă o aplicare progresistă, evolutivă, neîncremenită la starea drepturilor și a obiceiurilor din 1950, ținând cont de marile orientări juridice contemporane. Astfel, noțiunea sa de obligații cu caracter civil și cea a drepturilor interne nu sunt identice, ceea ce permite să se perceapă procedurile în diverse spații ale dreptului și să se statueze asupra aplicării ari. 6 care le privește. Exigențele Curții în materie de procedură merg câteodată dincolo de cele ale procedurilor interne, îndeosebi pentru procesul echitabil, egalitatea armelor, respectul contradictorialității. Hotărârile citate de Vincent Berger țes urzeala acestei construcții jurisprudențiale.

Șefii de stat și-au dat seama de importanța mecanismului Convenției și de locul drepturilor omului în construcția europeană. Ultimele două comunicări la Consiliul Europei, cu ocazia vizitelor oficiale ale președinților Republicilor franceză și italiană, conțineau declarații de o semnificație deosebită. Domnul Președinte François Mitterrand arăta:

„Mă gândesc, de asemenea, și poate mai ales la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale pe care Pierre-Henri Teitgen o supunea predecesorilor dumneavoastră, acum treizeci și trei de ani, într-o primă formă.

Dacă prima convenție adoptată de Consiliul Europei chiar din 1950 a fost Convenția europeană a drepturilor omului, acest lucru nu este întâmplător.

Nu voi risca în fața dumneavoastră, care ați fost la originea sa, să precizez importanța și bogăția acestui tratat.

Permiteți-mi să-i subliniez totuși aspectul fundamental. Convenția europeană nu se mulțumește să enumere un ansamblu de drepturi, ea le garantează imediat fiecărei persoane ținând de jurisdicția părților contractante. Ea stabilește un sistem internațional de protecție colectivă a acestor drepturi — procedură unică în felul ei — care poate să funcționeze la inițiativa statelor, ca și a particularilor. (...)

Individul, până atunci izolat și ignorat în raporturile dintre state, devine o persoană, un cetățean în comunitatea națiunilor europene.

Voi aminti, o veți înțelege, că mulți francezi au jucat un rol hotărâtor în elaborarea acestei Convenții.”

Domnul Președinte Sandro Pertini declara în același context:

„De aceea acordăm atât de multă importanță apărării drepturilor civile și drepturilor omului. Oricine este lipsit de aceste drepturi încetează de a fi un om liber și devine victima arbitrarului puterii. Eu, care vă vorbesc, m-am ridicat de mai multe ori pentru a-i apăra pe cetățenii altor țări care erau lipsiți de drepturile civile și

de drepturile omului, victime ale puterii. Mi s-a răspuns că acolo era vorba de o problemă de strictă politică internă. Am replicat spunând că intervenția mea este legitimă pentru că ea se inspiră din dreptul oamenilor și pentru că toți cei care semnaseră Acordul de la Helsinki trebuiau să răspundă în fața tuturor cosemnatarilor Acordului cu privire la violările de care erau vinovați."

Cu prilejul ceremoniei celei de a 30-a aniversări a Convenției europene din 12 decembrie 1983, la Vatican, Papa Ioan Paul al II-lea își exprima atașamentul față de valorile Convenției și rolul Curții ca „apărătoare a acestor valori”:

„(...) aveți o misiune nobilă, exigentă și delicată, care necesită o mare competență și o independență totală, ca toate misiunile Magistraturii, și mai ales la acest nivel, adică deasupra jurisdicțiilor naționale. De asemenea, este important rolul pe care îl are, în acest domeniu, principiul subsidiarității și, de fapt, intervenția dumneavoastră nu este prevăzută decât după epuizarea căilor de recurs interne (art. 26). Aceste cazuri există și instanțele dumneavoastră reprezintă o garanție de justiție în plus pentru persoanele care se consideră lezate, fără nici un fel de deosebire de origine (art. 14), pentru grupurile de particulari sau pentru asociațiile neguvernamentale (art. 25). Echitatea profundă, înțelepciunea, prudența și libertatea cu care sunteți chemați a face dreptate astfel, potrivit conștiinței dumneavoastră, sunt cu siguranță un înalt serviciu pe care îl aduceți, o frumoasă mărturie pe care o depuneți (...)"

Importanța precedentelor în elaborarea deciziilor Curții este primordială. Vincent Berger nu omite să o sublinieze în comentariile sale. Trebuie amintit, de asemenea, rolul considerabil asumat de către grefa Curții Europene care a știut să păstreze unitatea, în cadrul instituției, în decursul diferitelor perioade de activitate a Curții.

Convenția europeană, evoluția drepturilor omului și a libertăților fundamentale necesită o educație deosebită a lumii juridice și o pregătire permanentă a magistraților și avocaților. Acesta era și sensul Rezoluției Conferinței internaționale a UNESCO pentru învățământul drepturilor omului (Viena, 1978), care a determinat numeroase state să introducă această disciplină a drepturilor omului în programele școlare și universitare, semn și expresie a spiritului de solidaritate contemporan.

Ediția a Ii-a în limba franceză (1989)

Lucrarea lui Vincent Berger este mai mult decât o continuare și o prelungire a celei precedente. Amplitudinea analizei, câmpul larg al hotărârilor examinate (de la nr. 66 la nr. 127 din seria A a publicațiilor Curții) dau acestui ansamblu o valoare pedagogică și documentară mult mai

importantă. Faptul că examinarea articolelor Convenției și a legislațiilor unor state, în cursul primei perioade de jurisprudență a Curții Europene, nu i-a dat acesteia prilejul de a se pronunța asupra acestui nou tip de probleme accentuează interesul acestei panorame.

Metoda analitică adoptată de Vincent Berger este pertinentă deoarece ea permite sesizarea esențialului hotărârii, referirile sale la precedente și intersectarea acestor abordări. Aceasta este valabilă îndeosebi pentru evoluția și dezvoltarea jurisprudenței Curții referitor la aplicabilitatea și aplicarea art. 6 în privința calificării unor drepturi și obligații cu caracter civil, reprezentând începutul punerii în practică a regulilor procesului echitabil. În cadrul autonomiei sale de interpretare a Convenției, Curtea și-a afirmat doctrina nerestrictivă de aplicabilitate, pe toată această perioadă.

Vincent Berger a fost, de asemenea, atent să citeze și să redea în rezumat semnificația votului minorității care a dat loc adesea la opinii separate, disidente, asupra motivării sau fondului deciziei. Influența voturilor minoritare, cu corolarul lor reprezentat de opiniile separate, este într-adevăr importantă atât pentru evoluția jurisprudenței Curții, cât și pentru poziția doctrinei. Notele bibliografice privind fiecare hotărâre, reunite de către autor, favorizează în egală măsură cercetarea în cadrul universitar.

Convenția europeană este cunoscută îndeosebi prin lucrări generale, însă deciziile Curții sunt mai puțin explorate, chiar din cauza dificultății de difuzare a informațiilor provenind de la Consiliul Europei. Or, cel mai bun mijloc de a sensibiliza judecătorii naționali și de a-i incita la aplicarea principiului subsidiarității, care le dă misiunea de a fi ei cei care hotărăsc în privința încălcării prevederilor Convenției, este, evident, a-i face să cunoască bine valoarea hotărârilor și deci utilizarea posibilă a acestora în cazul de speță care le este supus judecării.

Chiar în 1989, este încă necesar să se asigure o promovare a mecanismelor Convenției. Într-adevăr, cea mai bună formulă instituțională pentru promovarea și salvagardarea drepturilor fundamentale la scară internațională s-a dovedit a fi aceea care a fost concepută de către autorii Convenției, preocupați de pluralism și democrație. Or, mai există încă reticențe din partea administrațiilor naționale de a contribui la garanția colectivă pe care statele au acordat-o respectării Convenției. Este, de asemenea, evident că protecția drepturilor fundamentale ale persoanelor nu poate fi asigurată în mod suficient la scară națională, chiar în cadrul unor societăți democratice, dacă nu există posibilitatea unui recurs de tip internațional, atât de grea este povara unor scleroze, particularisme și interese ale unor grupuri de presiune, publice și private.

Nu putem decât să ne bucurăm de locul acordat lucrărilor consacrate Convenției europene a drepturilor omului și să-l felicităm pe Vincent Berger pentru abordarea punctuală a hotărârilor Curții Europene, pe care el o realizează, și pentru continuitatea operei sale doctrinale.

CUVÂNT ÎNAINTE

la ediția a 10-a în limba franceză

Prezenta lucrare înțelege să retraseze, de o manieră cursivă, însă fidelă, activitatea contencioasă a Curții Europene a Drepturilor Omului, de la crearea sa în 1959. Ea urmărește, de asemenea și mai ales, să prezinte chintesența jurisprudenței acestei jurisdicții internaționale.

În acest scop, ea adună elementele esențiale care ar trebui să permită îndeosebi practicienilor și studenților să beneficieze de accesul la textul hotărârilor Curții, adesea lung și câteodată derutant pentru un jurist de formație franceză.

În schimb, lucrarea nu conține comentarii asupra temeiniciei soluțiilor adoptate la Strasbourg și a solidității motivării lor; ea nu face nici o analiză critică a evoluției survenite în decursul a peste 45 de ani. Fără îndoială, nu se putea proceda altfel, având în vedere funcțiile exercitate de autor.

Autorul ține să mulțumească cu afecțiune soției sale, Lydie Baton-Vermeersch, fost secretar al Conferinței stagiului avocaților la Curtea de apel din Paris, ale cărei încurajări și ajutor nu au lipsit niciodată.

Strasbourg, 5 octombrie 2006

ABREVIERI

<i>A.A.</i>	Ars aequi
<i>A.CD.P.</i>	Annuaire canadien des droits de la personne
<i>A.D.</i>	Annales de droit (Louvain)
<i>A.D.E.</i>	Annuaire de droit européen
<i>A.D.L.</i>	Annales du droit luxembourgeois
<i>A.E.H.R. Y.B.</i>	All-European Human Rights Yearbook
<i>A.F.D.I.</i>	Annuaire français de droit international
<i>A.J.C.L.</i>	American Journal of Comparative Law
<i>A.J.D.A.</i>	L'actualité juridique. Droit administratif
<i>A.J.I.L.</i>	American Journal of International Law
<i>AJ.P./P.J.A.</i>	Aktuelle Juristische Praxis/Pratique juridique actuelle
<i>AJ.P.I.L.</i>	Austrian Journal of Public International Law
<i>A.S.D.I.</i>	Annuaire suisse de droit international
<i>B.D.H.</i>	Bulletin des droits de l'homme (Luxembourg)
<i>B. Y.B.I.L.</i>	British Year Book of International Law
<i>C.D.E.</i>	Cahiers de droit européen
<i>C.H.R. Y.</i>	Canadian Human Rights Yearbook
<i>C.L.J.</i>	The Cambridge Law Journal
<i>D.</i>	Recueil Dalloz Sirey (Recueil Dalloz depuis le 1.01.1997)
<i>D.D.</i>	Delikt en Delinkwent
<i>D.P.C.I.</i>	Droit et pratique du commerce international
<i>E.D.</i>	Études et documents du Conseil d'État (France)
<i>E.H.R.L.R.</i>	European Human Rights Law Review
<i>E.J. C.</i>	European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice
<i>E.J.I.L.</i>	European Journal of International Law
<i>E.L.R.</i>	The European Law Review
<i>E.P.L.</i>	European Public Law
<i>EuGRZ</i>	Europäische Grundrechte-Zeitschrift
<i>Foro it.</i>	Il Foro italiano
<i>G.P.</i>	Gazette du Palais
<i>G. Y.I.L.</i>	German Yearbook of International Law
<i>Harv. I.L.J.</i>	Harvard International Law Journal
<i>H.R.L.J.</i>	Human Rights Law Journal
<i>H.R. Q.</i>	The Human Rights Quarterly
<i>H.R.R.</i>	The Human Rights Review
<i>I.C.L.Q.</i>	International and Comparative Law Quarterly
<i>I.J.R.L.</i>	International Journal of Refugee Law
<i>J.Bl.</i>	Juristische Blätter
<i>J.C.P.</i>	Juris-classeur périodique (Semaine juridique)
<i>J.D.I.</i>	Journal du droit international
<i>J.E.D.I.</i>	Journal européen de droit international
<i>J.L.M.B.</i>	Revue de jurisprudence de Liège, Mons et Bruxelles
<i>J.Ö.R.</i>	Jahrbuch des öffentlichen Rechts der Gegenwart
<i>J.R.</i>	Juristische Rundschau
<i>J. T.</i>	Journal des tribunaux

- J. T.D.E.* Journal des tribunaux. Droit européen
J.Z. Juristen Zeitung
LP. Legipresse
L.P.A. Les petites affiches
L.Q.R. The Law Quarterly Review
M.J. Maastricht Journal of European and Comparative Law
M.L.R. The Modern Law Review
N.I.L.R. The Netherlands International Law Review
N.J. Nederlandse Jurisprudentie
N.J.B. Nederlands Juristenblad
N.J.C.M. Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten
N.J.W. Neue Juristische Wochenschrift
N.L.J. New Law Journal
N.Q.H.R. Netherlands Quarterly of Human Rights
Q.J.L.S. Oxford Journal of Legal Studies
Ö.J.Z. Österreichische Juristen-Zeitung
Ö.Z.Ö.R. Österreichische Zeitschrift für öffentliches Recht und Völkerrecht
R.B.D.I. Revue belge de droit international
R.C.A.D.I. Recueil des cours de l'Académie de droit international
R.C.J.B. Revue critique de jurisprudence belge
R.D.H. Revue des droits de l'homme
R.D.I.D.C. Revue de droit international et de droit comparé
R.D.P. Revue du droit public et de la science politique en France et à l'étranger
R.D.P.C. Revue de droit pénal et de criminologie
R.E.D.C. Revista Española de Derecho Constitucional
R.E.D.E. Revue européenne de droit de l'environnement
R.E.D.I. Revista española de derecho internacional
R.F.D.A. Revue française de droit administratif
R.F.D.C. Revue française de droit constitutionnel
R.G.D.I.P. Revue générale de droit international public
R.H.D.I. Revue hellénique de droit international
R.I.D.P. Revue internationale de droit pénal
R.I.E. Revista de instituciones europeas
Riv.D.E. Rivista di diritto europeo
Riv.D.I. Rivista di diritto internazionale
Riv.I.D.P.P. Rivista italiana di diritto e procedura penale
Riv.I.D.U. Rivista internazionale dei diritti dell'uomo
R.J.E. Revue juridique de l'environnement
R.P.D.P. Revue pénitentiaire et de droit pénal
R.Q.D.I. Revue québécoise de droit international
R.S.C.D.P.C. Revue de science criminelle et de droit pénal comparé
R.T.D.B. Revue trimestrielle de droit belge
R.T.D.C. Revue trimestrielle de droit civil
Riv.T.D.P. Rivista trimestrele di diritto pubblico
R.U.D.H. Revue universelle des droits de l'homme
R.V. Rechtspraak Vreemdelingenrecht
R.W. Rechtskundig Weekblad
SJ. Semaine judiciaire (Genève)
W.P.N.R. Weekblad voor privaatrecht, notariaat en registratie
Y.E.L. Yearbook of European Law
Z.a.ö.R.V. Zeitschrift für ausländisches Recht und Völkerrecht
ZEuS Zeitschrift für Europarechtliche Studien